

AR 10: Ons leger kiest een geweer . . .

'it would take five years or more to take it through tests to adoption.'

Wapendeskundige van het Springheld Arsenal in Amerika tijdens een interview over de AR 10 in oktober 1956.

De verhouding tussen de Landmacht en de Artillerie Inrichtingen: van zeer oud tot oud zeer.

Met het gereed komen van de eerste AR 10 van de Nederlandse aanmaak in januari 1958 had de Artillerie Inrichtingen zijn oude status als wapenfabriek wederom hersteld. Vanaf de eeuwwisseling tot 1940 werd hier immers het M95 geweer gemaakt, onder licentie van de Oostenrijkse Steyr fabrieken. De vooroorlogse productie omvatte echter niet alleen de wapens. Alles waaraan het leger toentertijd behoefte had, werd door het staatsbedrijf gefabriceerd. Men hield zich bezig met de productie van fietsen (het korps wielrijders), helmen, auto's, pantserwagens (de Buffel!) uitrustingsstukken, kanonnen compleet met affuiten, richtmiddelen, enz. Ook de meeste soorten munitie die in het leger in gebruik waren, werden in eigen bedrijf aangemaakt. Het is duidelijk, dat deze situatie een ineenstrengeling van belangen en een innige samenwerking met de krijgsmacht in de hand werkte. Voor het leger was een wapenfabriek van groot belang, omdat de wapentechnische opleiding van hun officieren hierdoor verzekerd was. Ook werd elk gewenst artikel in eigen beheer vervaardigd, waardoor tegemoet kon worden gekomen aan alle wensen en eisen.

Door de veelvormigheid van de opdrachten deden de werknemers, bazen en constructeurs een grote ervaring op. Toen in mei 1940 voor Nederland de tweede Wereldoorlog begon, was het duidelijk, dat de AI voor de vijand een belangrijke buit zou zijn. Men slaagde er echter in om het staatsbedrijf om te zetten in een NV. en landbouwmachines en gereedschapswerktuigen te gaan maken. Zo kon men zich voor een belangrijk deel aan de oorlogsproductie onttrekken. Toch werd de druk van de bezetter om meer werk voor oorlogsproductie te verrichten, groter. De toenemende weerstand hiertegen leidde ertoe, dat in 1944 het voltallige personeel onderdook. Het in deze onderduiktijd geheel leeggeroofde bedrijf moest in 1945 weer opgebouwd worden. Het leger, dat de oude verhoudingen wilde herstellen, kon echter alle benodigde goederen voor weinig geld uit de gigantische geallieerde dumps betrekken. Daardoor kon de aanwezige welwillendheid tegenover de AI als de oude producent niet direct in opdrachten omgezet worden. De A I, ook na de oorlog NV gebleven, bleef dus de productie van landbouwwerktuigen en gereedschappen voort zetten.

De directie verklaarde zelfs, nooit meer een militair produkt te willen vervaardigen. Deze uitspraak, die voor de tijd vlak na de oorlog misschien te rechtvaardigen was, zette in militaire kringen kwaad bloed en zou van invloed blijken op de toekomstige samenwerking tussen de A I en het leger. De markt voor landbouwwerktuigen ontwikkelde zich, onder meer door goedkopere importen, voor de A I zeer ongunstig en de productie werd stopgezet. Het Leger had in deze tijd behoefte aan herstel- en revisiecapaciteit voor zijn materieel, zodat de A I als enige Nederlandse industrie in bezit van specialisten hiervoor - zich schoorvoetend weer inzette voor het Nederlandse leger. Langzamerhand kwam ook de productie van munitie weer op gang. De vroegere antimilitaire uitspraken leken vergeten, vooral toen in 1957 het AR 10

geweer als kandidaat werd voorgesteld voor de vervanging van het standaardwapen der Nederlandse krijgsmacht.

Voor het Leger begint de aanloop tot de keuze in augustus 1958. Dan ontvangt de Generale Staf een schrijven van de inspecteur van de Intendance, waarin aangedrongen wordt op de vervanging van de dan in gebruik zijnde Lee Enfield- en Garandgeweren. Gezien de staat van deze wapens, stelt men voor de keuze van een nieuw standaardgeweer op korte termijn ter hand te nemen. Op 9 oktober van dat jaar wordt door de Generale Staf een werkgroep ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de drie krijgsmachtonderdelen. In november komt deze werkgroep bijeen en gaat akkoord met een voorgestelde lijst van kandidaatgeweren. Deze lijst ziet er als volgt uit:

M 14	- Amerika
FAL	- België
Armakte AR 10	- Nederland
S.I.G.	- Zwitserland
M.A.S.	- Frankrijk
Cetme	- Spanje

Vervolgens bespreekt men de benodigde toebehoren en wordt het eens dat de te beproeven wapens voorzien moeten zijn van: een schiettap (al dan niet afneembaar) en zo mogelijk een vizier voor het afvuren van geweergranaten. Vervolgens de voorsteunen: afneembaar en opklapbaar. Tenslotte een inrichting voor het opplanten van een bajonet. Ook het model van de bajonet moet worden vastgesteld en men wil de mogelijkheid tot het aanbrengen van een vlamdemper. Van ieder wapen stelt men zich voor vier stuks aan te schaffen met vierentwintig magazijnen per wapen. Zo mogelijk dient één der wapens ingericht te zijn voor de opname van een dag- en nachtkijker. Bovendien zal er bij ieder wapen een aantal kalibers voor het opmeten van de belangrijkste maten moeten worden geleverd. Voor de munitie wil men bestellingen plaatsen bij zoveel mogelijk verschillende Amerikaanse en Europese fabrieken, teneinde de gevoeligheid van de wapens voor diverse fabrikaten munitie te kunnen beoordelen. Deze partij omvatte ook een aantal patronen met stalen hulzen van de Belgische FN en een Franse fabriek. Als laatste wordt een tijdschema voor de beproeving vastgesteld namelijk: 1 januari 1959 voor de aflevering van de te bestellen geweren; 1 augustus 1959 voor de beëindiging van de technische beproeving. Hierbij wordt opgemerkt, dat op deze datum de in aanmerking komende geweren voor de troepenbeproeving bekend moeten zijn. Van 1 augustus 1959 tot medio 1960 zal dan deze troepenbeproeving plaatsvinden. Daarna stelt men zich voor, om op 1 januari 1961 tot de aanschaffing van een nieuw standaardgeweer over te gaan. Op 24 december 1958 wordt een subwerkgroep ingesteld die zich zal gaan bezighouden met de duurproeven. Deze Interservice werkgroep draagbare wapenen, zoals zij wordt genoemd, staat onder voorzitterschap van Maj. ir. J. van Benthem van het Directoraat Materieel Landmacht; verder hebben vertegenwoordigers zitting van: het korps Mariniers, de Chef Generale Staf, het eerste Legerkorps, de Inspecteur der Infanterie, de Inspecteur van de Technische Dienst, en de Inspecteur van de Intendance.

Technische Beproeving: Minder wapentypes, meer eisen

Het kiezen van een nieuw geweer was voor de krijgsmacht een handeling, waarmee men in deze generatie geen enkele ervaring had. De laatste keer dat men een wapen koos, was in 1895 en het Leger bezat geen mensen meer die hun ervaring uit die tijd voor de huidige keuze beschikbaar konden stellen. Bovendien gaven de verslagen uit die tijd richtlijnen voor een

repeteerwapen met grendel. Nu ging het echter voor het eerst om de keuze van een semi-automatisch geweer, dat ook de mogelijkheid had tot vol-automatisch vuren. Het was logisch dat voor de te volgen methodes sterk gesteund werd op de ervaringen van andere landen, zoals bijvoorbeeld Amerika, Engeland en Canada, waarvan de laatste twee op dat moment al voor de reeds in 1953 geïntroduceerde FAL van de FN gekozen hadden. De Luikse Fabrique Nationale des Armes de Guerre had als grote wapenfabriek vlak bij onze grens bij de legertop goodwill opgebouwd via voor- en naoorlogse munitieorders en wapenleveranties. Verder hadden diverse officieren daar wapentechnische cursussen gevolgd. Ook was er bewondering voor de leerlingen van de grote constructeur John Moses Browning, die voor de oorlog de constructie-afdeling van de FN enige tijd geleid had en wiens ideeën en methoden ook na de oorlog via zijn leerlingen merkbaar waren. De FN bouwde zijn wapens volgens beproefde methoden met traditionele materialen en ook dit sprak de wapentechnische legertop erg aan. Duidelijk is, dat de fabrieken AI en FN ieder op verschillende wijze hun invloed hadden op de komende keuze. De wapentechnici van de Interservice Werkgroep stonden voor de moeilijke taak, hun eigen Nederlandse ideeën en de weinige ervaringsgegevens omtrent semi-automatische geweren te combineren tot een eisenpakket, waaraan een te kiezen wapen moest voldoen. Bij een dergelijk gebrek aan kennis was het logisch, dat een aantal van de eisen zich aan de hand van de ervaringen tijdens de beproeving zou ontwikkelen.

De AI had zich na de presentatie van het eerste in eigen fabriek vervaardigde wapen op de productie geworpen van de eerste contractuele tweeduizend geweren. Moeilijkheden waren er velen: ten eerste had Armalite Amerika wel een aantal goed functionerende prototypen gefabriceerd, maar zij had zich niet voldoende gerealiseerd, dat het in serie vervaardigen van een wapen heel wat meer eiste, ten aanzien van de vastlegging van gegevens en werkmethoden. Deze voorbereidingen waren noodzakelijk om elke handeling snel en doelmatig met de vereiste nauwkeurigheid te kunnen verrichten en een grote productie tegen een zo laag mogelijke prijs te kunnen realiseren. De bedoeling was namelijk om het prototype al in oktober 1957 gereed te hebben. Maar de oplossing van een aantal technische problemen zoals de verplaatsing van de gasinvoer van de grendel van de zijkant naar de bovenkant van het wapen en het al dan niet handhaven van de busvormige vlam- en terugstootdemper, lokten eindeloze discussies over en weer met de Amerikaanse licentiehouder. Toen er eindelijk een beslissing genomen werd door Armalite pasten de levertijden van de belangrijkste onderdelen al niet meer in het aanmaakschema dat te voren was overeengekomen. Tevens bleek, dat de productie van de plastic handbeschermer en de kolf zoals die in Amerika ambachtelijk gedaan werd, voor de Europese kunststoffenindustrie een niet te overkomen moeilijkheid opleverde. Verwarring over de namen en samenstellingen van de chemische componenten en ook de onmogelijkheid om de Amerikaanse produktiemethoden op industriële schaal toe te passen, gaven verder aanleiding tot vertraging. Het contract stelde, dat de AI een produktielijn zou opstellen voor de aanmaak van tienduizend geweren per maand: de verwachtingen voor het wapen waren dus hoog te spannen. Tezamen met de diverse verkooporganisaties, verwachtte Armalite een verkoop van enige honderdduizenden stuks binnen een paar jaar te kunnen realiseren. En al tijdens de aanlooperperiode bestookten de diverse verkooporganisaties de fabriek met aanvragen om offertes voor grote aantallen wapens en vroegen proefwapens te maken voor diverse landen, die voldeden aan hun speciale eisen. Dit alles gaf de fabriek in de eerste periode de indruk op de drempel van de gouden tijd te staan. Bij de presentatie van de AR 10 aan het Nederlandse leger verleidde deze situatie de directie tot de uitspraak, dat zij graag aan het Nederlandse leger zou leveren, indien de kontraktuele verplichtingen aan andere landen er niet onder zouden lijden. Dit standpunt te samen met de voorgeschiedenis zoals reeds beschreven, leidde tot een uitermate kritische houding bij de krijgsmacht. De stelling tijdens de presentatie `dat dit wapen het beste ter wereld was en dat een feitelijke keuze

overbodig leek' leidde in deze situatie alleen maar tot meer argwaan. De directie van de AI ging voorbij aan het feit, dat het leveren aan het eigen leger voor een zo aan de staat gebonden fabriek een boven alle andere belangen uitgaande zaak was. Ook vergat men, dat invoering van het wapen in eigen land en de ervaringen daarbij, altijd bij buitenlandse contacten besproken zouden worden en daar zeer veel gewicht in de schaal zouden leggen.

In december van 1959 verscheen het verslag van de technische beproeving. De geteste wapens werden daarin stuk voor stuk beschreven en met betrekking tot de AR 10 komt men tot de conclusie, dat het een weldoordacht wapen is, licht en eenvoudig uitgevoerd volgens nieuwe constructiemethoden. Alle gebleken zwakke punten vond men te verhelpen. De constructie van de nokken van de afsluiter vond men enigszins zwak, doch wel aanvaardbaar. Zeer gunstig oordeelde men over het eenvoudige trekkermechanisme. Als bezwaren vermeldde het rapport:

- onvoldoende sterkte van de kolf voor het verschieten van geweergrenaten;
- aanvoerstoringen, die werden geweten aan de vormgeving en afmeting van de patroonhouders;
- te sterke vervuiling van het gasregelmechanisme.

De genomen proeven wezen ook uit, dat de rol van de Stengun- en Uzi machinepistolen niet door het standaardgeweer overgenomen kon worden, doordat alle wapens bij volautomatisch vuur uit de heup moeilijk te corrigeren waren. Ook liet de nauwkeurigheid ten opzichte van de Bren, liggend bediend bij automatisch vuur op de langere afstand, te wensen over. Verder bleek, dat alle wapens te zwakke kolven hadden voor het schieten met geweergrenaten. De gewenste modificaties aan de FAL en de AR 10 zullen op korte termijn kunnen worden verwezenlijkt, de andere wapens zouden afvallen. Het bezwaar tegen de M 14 was, dat dit wapen voorlopig niet geleverd kon worden; de andere konden de tijdens de beproevingen aan het licht gekomen gebreken niet tijdig ondervangen. Het rapport wordt besproken door de Interservice Werkgroep en de voorzitter stelt voor om over te gaan tot bestelling van de FAL en de AR 10. Men wil tevens de mogelijkheid openhouden, om op een recente aanbieding van de Berettafabriek uit Italië in te gaan, die aan de beproevingen deel wil nemen met omgebouwde Garandgeweren. De voorzitter stelt voor de troepenbeproeving te beginnen op 1 juli 1960, waarbij van elk bataljon het aan te wijzen regiment elk wapen twee maanden ter beproeving krijgt, zodat op deze manier alle typen beproefd worden. De beproevingsperiode zal dan maximaal zes tot acht maanden duren. Men wil de te beproeven geweren uiterlijk 15 mei geleverd hebben. De Koninklijke Marine mag haar beproevingen in Nieuw Guinea eerder beginnen. Voor de troepenbeproeving wordt een subwerkgroep ingesteld, die voor organisatie, beschikbaarstelling van schietgelegenheid, enz. zal zorg dragen. De Infanterieschool te Harderwijk zet haar visie op het aan te schaffen wapen op papier; er zal in de toekomst rekening gehouden moeten worden met grote hoeveelheden pantservoertuigen, waarin het personeel vervoerd zal worden. Dit zal eisen aan het wapen stellen. Het zou wenselijk zijn de chauffeurs, munitiedragers en het verbindingspersoneel met een verkorte versie uit te rusten. Het is jammer dat nóch de FAL, nóch de AR 10 een dergelijke versie hebben - naar aanleiding hiervan zou de AI een karabijnversie in prototype vervaardigen, dat echter in de beproevingen niet verder zou meespelen. De pantserbestrijding met geweergrenaten tot ca. honderd meter zal wenselijk zijn. Verder dient de eis opgenomen te worden dat het wapen moet kunnen worden herladen, ontladen en bijgeladen, óók als het is veilig gesteld. Verder wil men onderzoeken of de onderhoudsmiddelen in de pistoolgreep kunnen worden opgeborgen. Op de scheidslijn van technische- en troepenbeproeving wordt door de werkgroep in een memorandum, dat in januari verschijnt, de doelstelling nog eens duidelijk uiteengezet:

- het verkrijgen van een standaardgeweer als gevechtswapen, waarmee zowel automatisch als semi-automatisch gevuld kan worden; ingericht voor het verschieten van de NATO patroon; er dienen door middel van een schiettap met voldoende nauwkeurigheid AT (Anti Tank) en AP (Anti Personeel) granaten mee verschoten te kunnen worden;
- voorzien van een bajonet moet het als stootwapen kunnen dienen;
- het moet geschikt zijn voor het schieten met optische richtkijker én infraroodkijker; verder moet het geweer voldoen aan de volgende eisen:
 - gemakkelijke hanteerbaarheid; - licht van gewicht; - in staat voldoende nauwkeurig automatisch en semi-automatisch vuur af te geven.
 - het wapen moet herladen, ontladen en geladen kunnen worden, terwijl het veiliggesteld is; - betrouwbaar van werking zijn; - bestand zijn tegen interne vervuiling en beschermd tegen externe vervuiling; - gemakkelijk uiteen te nemen door de individuele soldaat, zonder extra of met zeer eenvoudig gereedschap; -de verwisselbaarheid van de onderdelen moet op zo een laag mogelijk echelon kunnen geschieden; - het moet eenvoudig in onderhoud zijn; - het moet in zo weinig mogelijk onderdelen uiteengenomen kunnen worden; -het dient te voldoen aan de NATO eisen met betrekking tot gewicht, lengte, enz.

Bijzondere wensen, eisen en beschouwingen waren verder:

- het vizier - moet van het oogdooptype zijn en optimaal te gebruiken, zowel bij goed als slecht licht, en terwille van de eenvoud gemakkelijk te bedienen. Men denkt hierbij aan een L-vormig bladvizier, zoals gebruikelijk bij het Lee-Enfieldgeweer. De breedte van het korrelblad dient te worden vastgesteld aan de hand van proeven in samenhang met de oogdop en de lengte van de vizierlijn.
- de infraroodkijker- dient geplaatst te kunnen worden zonder dat er speciale voorzieningen behoeven te worden aangebracht.
- de vuurregelaar - dient als volgt te worden uitgevoerd: achterste stand: Safe, middelste stand: Semi, voorste stand: Auto. De vuurregelaar dient zo te zijn gefixeerd in een bepaalde stand, dat bij veranderingen de vuurregelaar niet gemakkelijk door de middenstand te drukken is. De stand voor automatisch vuur dient zodanig geblokkeerd te worden, dat de schutter deze zelf niet kan opheffen. De vuurregelaar moet zich aan de linkerzijde van het wapen bevinden en zodanige afmetingen hebben, dat de schutter deze regelaar ook met winterhandschoenen kan bedienen.
- de beugelkrop - dient van zodanige afmetingen te zijn, dat de trekker met winterhandschoenen bediend kan worden.
- de spangreep - moet zo mogelijk aan de rechterzijde van het wapen zijn aangebracht en van zodanige afmetingen zijn, dat ook hier de greep met winterhandschoenen bediend kan worden.
- de afsluiterpal - moet zo mogelijk aan de linkerzijde van het wapen zijn aangebracht. - het patroonhouderhuis - moet op zodanige wijze zijn geconstrueerd, dat een magazijn op eenvoudige snelle wijze aangebracht en uitgenomen kan worden, zonder het wapen om zijn lengteas te draaien. Het zou wenselijk zijn, dat de patroonhouderpal onder het huis wordt aangebracht, zodat de patroonhouder in één beweging kan worden uitgenomen.
- de patroonhouder - moet zodanig in het huis bevestigd worden, dat vasthouden hiervan geen aanvoerstoringen teweegbrengt. De patroonhouder moet twintig patronen kunnen bevatten. Het laden moet kunnen geschieden:
 - door de patronen stuk voor stuk in de patroonhouder (magazijn) te plaatsen; door de patroonhouder via een eenvoudig hulpstuk te laden met clips patronen; door het laden of bijvullen van een in het wapen geplaatst magazijn met clips.

Als de patroonhouder is leeggeschoten moet de grendel in zijn achterste stand blijven staan. De patroonhouder moet gemakkelijk uiteen zijn te nemen in verband met het onderhoud. - de kolf - de lengte hiervan moet empirisch worden vastgesteld. Eén maatkolf is voldoende, mits aangepast aan de gemiddelde man. De vorm van de kolf en de kolfplaat moet zodanig zijn, dat hij geheel tegen de schouder draagt. Daartoe dient de kolfplaat gebogen te zijn.

- de handbeschermer - dient niet van metaal te zijn uitgevoerd, dit om ongewenste warmteoverdracht tegen te gaan.

Voor het onderhoud dient de handbeschermer gemakkelijk afgenomen te kunnen worden. De handgreep dient voldoende lang en dik te zijn om overbodige vermoeidheid tijdens langdurig vuren te voorkomen en de schutter in staat te stellen met winterhandschoenen te vuren. Een gladde greep, van onderen breed uitlopend, verdient de voorkeur. Bij het verschieten van geweergranaten dient men het wapen met de greep te ondersteunen; daarvoor dient deze loodrecht onder het wapen aangebracht te worden.

- de draagriem en de kordonbeugel - dienen zodanig te zijn aangebracht, dat het wapen plat tegen het lichaam gedragen kan worden. De draagriem mag niet te smal zijn en de beugels voldoende sterk om de terugslag tijdens het schieten met geweergranaten te kunnen weerstaan.

- de voorsteun - het wapen dient op simpele wijze te kunnen worden voorzien van een eenvoudige tweebenige voorsteun, die op simpele wijze kan worden afgenomen en die in uitgeklapte toestand tijdens het schieten het wapen voldoende steun geeft. De steunen moeten toestaan, dat in liggende houding op horizontale doelen kan worden geschoten, terwijl ook enige elevatie gegeven moet worden. Het wapen moet draaibaar zijn om oneffenheden te kunnen elimineren. De kolf van het wapen moet enigszins zijdelings kunnen worden bewogen, zonder dat de steunen verplaatst moeten worden. In opgeklapte toestand mogen de uitstekende delen geen hinder geven. Dit geldt ook voor het schieten met geweergranaten of de draaghouding.

- het draaghandvat - indien het wapen voorzien is van steunen, dan dient ook een draaghandvat te worden aangebracht. Het draaghandvat moet voldoende lang zijn en gemakkelijk in de hand liggen om het wapen snel te kunnen plaatsen. Het moet op een zodanige plaats bevestigd zijn, dat het wapen met uitgeklapte steunen en halfgevuuld magazijn in balans blijft.

- de bajonet - op ieder wapen dient een bajonet te kunnen worden geplaatst. De bajonet moet van het mestype zijn, tweesnijdend met punt en dient los van het geweer als mes of dolk gebruikt kunnen worden. De klinglengte moet gerekend van de stootplaat tot de punt ongeveer 15 cm zijn. Het plaatsen van de bajonet op het geweer mag de bruikbare klinglengte met niet meer dan enige centimeters bekorten. De bajonet mag niet schitteren. De geplaatste bajonet mag de schietresultaten niet noemenswaardig beïnvloeden, hoewel een constante beïnvloeding van de kogelbaan is toegestaan. De bajonet mag de schiettap niet beschadigen, terwijl tevens onderzocht moet worden of deze als schiettapbeschermer kan dienen.

- het gebruik van losse patronen - met losse patronen dient semi-automatisch vuur afgegeven te kunnen worden; het vernauwde mondstuk moet duidelijk zichtbaar zijn, als het op het wapen is aangebracht.

Proeforder: AI en FN mogen leveren

Op 20 januari 1960 gaat de subwerkgroep, die ingesteld is voor het organiseren en begeleiden van de troepenbeproeving, van start. Een van de eerste daden is het aandringen op de beschikbaarstelling van de voor de beproeving benodigde geweren en uitrustingsstukken, zoals patroontassen etc. Men dringt aan op levering voor 1 juli. De 22ste maart 1960 verzendt het bureau van de Verenigde Chefs van Staven een brief waarin toestemming gegeven wordt

om de gemodificeerde Garand van Beretta in de troepenbeproeving op te nemen. Dan volgt er de volgende zinsnede: 'er dient met kracht te worden gestreefd dat omstreeks 1 september de beproeving zodanig gevorderd is dat een enigermate verantwoorde beoordeling kan worden uitgebracht'. Voor de Interservice Werkgroep Draagbare Wapens die op 12 april vergadert, betekent de brief, dat het voorgestelde troepenbeproevingprogramma, dat oorspronkelijk zes tot acht maanden zou duren sterk ingekort moet worden. Als aanvangsdatum wordt nu 16 juni 1960 vastgesteld. Met 15 augustus als einddatum van de beproeving denkt men te kunnen voldoen aan de eis van de Verenigde Chefs van Staven om aan de minister van Defensie op 1 september een principiële uitspraak te doen die tot de aanschaf zal moeten leiden. Aangezien Beretta de vereiste wapens niet op tijd kan leveren, wordt nu het sterk ingekorte schema op basis van de AR 10, de FAL en als referentie het M 1 Garandgeweer vastgesteld. De voortgezette beproeving ter bepaling van kleine modificaties aan het op 1 september uitverkozen geweer wil men op 1 december 1960 rond hebben. Daarna zal op 1 januari 1961 een volledig rapport beschikbaar zijn. De subwerkgroep troepenbeproeving meldt in haar tweede bijeenkomst dat de opleiding 2e echelonsonderhoudsmonteurs aan de Hembrug gestart is. In principe wordt besloten per compagnie één peloton uit te rusten met de FAL, één met de AR 10 en één met de M 1 Garand. De voorzitter maakt duidelijk, dat - hoewel wenselijk! - het onmogelijk is om in het tijdbestek van twee maanden de wapens te wisselen zoals is voorgesteld. De vergadering ziet in, dat verwisseling op grote schaal niet mogelijk is en beschouwt dit wel als een belemmering voor een objectieve vergelijking van de beproeving. Voorts beraadt de vergadering zich over een plotselinge toewijzing van tweehonderdvijftig extra AR 10 geweren. (De AI had gevraagd een tweede serie van tweehonderdvijftig geweren voor de beproevingen te mogen leveren, hetgeen door het Directoraat Materieel van de Landmacht was toegestaan. De reden van deze levering was, dat in deze tweede serie een aantal verbeteringen was aangebracht ten opzichte van de eerste serie.) De vergadering vindt dat de geweren in gelijke aantallen dienen te worden beproefd en dat een ruimere verstrekking van één der wapens het oordeel zou kunnen beïnvloeden. Bovendien zou men nieuwe kursussen voor wapenmonteurs moeten organiseren. De vergadering besluit de extra AR 10's op te leggen met de bedoeling deze wapens na 1 september tijdens de voortgezette troepenbeproevingen te zullen gebruiken, als de keus op de AR 10 zou vallen. Op 22 april komt de subwerkgroep troepenbeproeving weer bijeen; één van de belangrijkste punten is, dat de Koninklijke Marine de AR 10 met zware loop wil beproeven. De voorzitter, Majoor van Benthem, ondersteunt dit voorstel, maar wil de rapportage van deze test gescheiden houden van die van de overige geweren. Eventueel zouden vergelijkingen kunnen worden getrokken met de Engelse en Canadese FAL's met zware loop die daar op dit moment in beproeving zijn. Vlak voor de daadwerkelijke beproeving komt de werkgroep nogmaals bijeen en één van de onderwerpen is het vaststellen van de draagvoorschriften. Er zouden zich moeilijkheden voordoen met het dragen van de AR 10. Door de uitstekende delen van het magazijn en handgreep overweegt de werkgroep of het dragen over de linkerschouder van dit wapen niet voorgeschreven zou moeten worden. Majoor Phillibert van de Infanterieschool te Harderwijk gaf echter een voor de hand liggende oplossing: hij vond dat de AR 10 het best aan de rechterschouder met de kolf omhoog gedragen kon worden. Tactisch gezien, zij hij, bood dit nog enige voordelen ook.

Na het uitvoeren van de Soedanorder van 2508 stuks totaal, bleek geen van de ingeschakelde verkooporganisaties in staat om voor voortgang van de geregelde productie te zorgen. Voortdurend werden kleine posten geweren gereed gemaakt die uitgevoerd waren volgens de wensen van de landen die het wapen in een testprogramma wensten te betrekken: deze min of meer rustige periode gaf de kans om de in de vele lopende testprogramma's gebleken fouten en onvolkomenheden op te heffen. Zo leidde bijvoorbeeld de Venezuelaanse beproevingen tot de beslissing om de tanden van de grendelkop te versterken, aangezien deze onder hoge

belastingen scheurtjes vertoonden of zelfs afbraken. Ook werd de spanbeugel vervangen door een telescopisch type, dat in het laatste geweerstype ook de grendel kon terugduwen. De trekkergroep werd zelfs vanwege zijn gevoeligheid voor vervuiling vele malen geheel opnieuw ontworpen.

Langzaam begon uit het Amerikaanse type een geheel nieuw wapen te ontstaan, dat letterlijk van vlamdemper tot stootplaat herzien en aan de hand van beproevingen verbeterd was. Van invloed op dat verbeteringsproces waren natuurlijk ook de beproevingen van het Nederlandse Leger; nu de door de verkoopmaatschappijen voorgespiegelde opdrachten uitbleven, was het logisch, dat men zich van AI-zijde, misschien veel te laat, concentreerde op deze potentiële binnenlandse afnemer. Aan de hand van de technische beproevingen in 1959 met enige van de vroegste series AR 10's die door de fabriek gemaakt werden, was door de commissie een lijst opgesteld met eisen waaraan de wapens die voor de troepenbeproevingen werden gewenst, moesten voldoen. De eisen omvatten ondermeer een verbeterde gasregeling, het wapennummer op het bovenstaartstuk, een ander type beugelkropgreep en een gemakkelijke te demonteren hulzengatdeksel. In de vergadering van 18 januari 1960 kon door de AI reeds een tekening van een gasregelverstelling worden getoond, die naar de ideeën van de werkgroep was uitgevoerd. De verstelling kon geschieden met een hulsbodem. Andere tekortkomingen die tijdens de technische beproevingen naar voren kwamen, zoals voedingsstoringen, die aan verkeerde afmetingen en vormgeving van het magazijn toegeschreven werden, vertaalde men echter niet in eisen. De verdeling van de te leveren wapens was als volgt: 240 AR 10 wapens met bajonet en vier extra magazijnen, waarvan:

Bestemd voor Bestemd voor

	Nederland	Nieuw Guinea
4 Karabijnen	4	-
12 met zware loop	6	6
107 Geweren met tweepoot	93	14
112 Geweren zonder tweepoot	97	15
5 Kijkergeweren met tweepoot	5	-

(zonder kijker, de bijbehorende tussenstukken voor plaatsing van de infraroodkijker zullen later volgen).

Omdat er nog vele verbeteringen aan het wapen in voorbereiding waren, verzocht de AI-directie een tweede serie van tweehonderdvijftig stuks te mogen leveren, waarin dan alle laatste vernieuwingen zouden zijn aangebracht. Deze wapens verschilden op vijftien punten van de door de commissie bestelde eerste serie. De belangrijkste veranderingen waren: een nieuw trekkermechanisme met spiraalveer voor de hamer; een loop met hardverchromde kamer; een gasregelaar met andere, minder weerstand biedende, kanalen en een betere borging tegen verdraaiing en verstelbaarheid door middel van de patroonpunt; een dwingende spangreep, zodat het wapen ook, als de grendel niet door veerkracht gesloten kon worden deze de mogelijkheid heeft met de spangreep terug te kunnen duwen; magazijnen met een gewijzigde bodemplaat en een verbeterde aanbrengrer.

Maar zoals reeds vermeld is, besluit de commissie deze tweede serie niet voor de proeven te gebruiken.

TROEPENBEPROEVING: Modder, roest en slijtage beslissen

Op 17 juni 1960 komt de werkgroep troepenbeproeving voor de eerste keer bijeen tijdens de troepenbeproevingen die de dag daarvoor waren begonnen. Men besluit om nu éénmaal per 14 dagen te vergaderen om zo slagvaardig te kunnen reageren op eventuele problemen. Op 1

juli komt de werkgroep weer bijeen. Besproken worden de resultaten van de eerste schietweek. De problemen zijn er volop. Men is hogelijk ongerust over het extreme verbruik aan reservedelen, dat ca. zeven maal zo hoog is als beraamd en de slechte resultaten in het terrein van de AR 10. Redelijke vergelijkingen zijn op deze manier niet mogelijk, zo stelt men. Om toch tot resultaten te kunnen komen, stelt men voor een aantal speciale oefeningen te ontwerpen die een beter inzicht moeten geven in de betrouwbaarheid van de geteste wapens. Verder stelt de vertegenwoordiger van de Koninklijke Landmacht voor, om met een klein gedeelte van zijn onderdeel onder deskundige leiding door te gaan met de beproeving en daardoor het programma voor het grootste gedeelte van zijn compagnie te verlichten. Vanaf nu ligt het accent op de vervuiling. Hoewel de vertegenwoordiger van het korps commandotroepen toch de aandacht wil vestigen op de zeer goede eigenschappen van het AR 10 geweer, stelt de voorzitter dat dit niet ter zake dienende is. 'Het punt waar het nu om gaat', zegt hij, 'is, of het wapen bedrijfszeker is'. Met dit keerpunt in de beproeving was het duidelijk dat het interimrapport dat op 23 augustus aan de Interservice Werkgroep Draagbare Wapens werd verstuurd, een voor de AR 10 ongunstige inhoud had:

INTERIMVERSLAG

Sub-werkgroep troepenbeproeving De gegevens verkregen tijdens de troepenbeproeving van 1 juni tot 15 augustus 1960 zijn door de sub-werkgroep samengevat in een hieronder gesteld tussentijds verslag.

1. Algemeen overzicht.

Teneinde te kunnen geraken tot een juist oordeel omtrent de bruikbaarheid van de in troepenbeproeving genomen geweren, zijn de volgende factoren in volgorde van belangrijkheid in beschouwing genomen:

- a. bedrijfszekerheid.
- b. schietresultaten.
- c. onderhoud en aard der storingen.

Ter verkrijging van een juist inzicht in de waarde van de tijdens de beproeving verzamelde gegevens is, behalve de AR-10 en de FAL, ook de GARAND M1 - voor zover mogelijk - aan alle beproevingen onderworpen.

Ad a. Bedrijfszekerheid.

Met bedrijfszekerheid wordt hier bedoeld het functioneren van het wapen onder gevechtssomstandigheden, waarbij vervuiling door invloeden van buiten valt te vermijden.

Aangezien de hoeveelheid vuur door de troep af te geven afhankelijk is van het aantal functionerende wapens en het moreel van de man nadelig wordt beïnvloed door het veelvuldig voorkomen van storingen van zijn wapen, moet worden gesteld dat het functioneren van het wapen, met name onder gevechtssomstandigheden, van primair belang is.

De gevechtssomstandigheden zijn tijdens de beproevingen benaderd door, alvorens te schieten, de schutter zich met zijn wapen dagelijks in de tijgersluipgang resp. robbengang te doen voortbewegen, dan wel de schutters met wapen de gevechtsbaan te laten doorlopen.

Een tussentijdse melding (1 juli 1960) van de zijde van het 17e Infbat betreffende de bedrijfszekerheid, te weten:

AR-10	- 86 wapens	- 96 storingen	per 2 schietdagen.
-------	-------------	----------------	--------------------

FAL	- 86 wapens	- 24 storingen	per 2 schietdagen.
GARAND	- 80 wapens	- 22 storingen	per 2 schietdagen.

Maakte het naar het oordeel van de sub-werkgroep noodzakelijk speciale oefeningen in te lassen teneinde de mate van bedrijfszekerheid zo objectief mogelijk te kunnen beoordelen. De volgende oefeningen werden gehouden waarbij de graad van bedrijfszekerheid is uitgedrukt in een tweetal percentages aangevende per type geweer: - het aantal wapens dat zonder storing de oefening heeft doorlopen t.o.v. het totaal aantal wapens dat aan de oefening deelnam, resp. - de hoeveelheid verschoten munitie t.o.v. de verstrekte hoeveelheid munitie.

Naschrift

Hoewel de lezer bij oppervlakkige beschouwing tot de konklusie zou kunnen komen dat de AR 10 een gebrekkig produkt was, zal een nadere bestudering van de hieraan voorafgaande gegevens een ander beeld doen ontstaan.

Het is een beeld van een wapen in ontwikkeling, dat, gebaseerd op nieuwe materialen en technieken, langzaam tot perfectie rijpt. Men lette vooral op de hoofdlijnen, die, buiten de noodzaak tot vervanging zelf, de uitslag van de beproevingen bepaalden. De belangrijkste faktor was de druk van NATO-zijde tot standaardisatie; Engeland en Canada hadden reeds voor de FAL gekozen. Duitsland had te kennen gegeven een aantal te willen aanschaffen, terwijl België vanzelfsprekend met dit wapen zou worden uitgerust.

De persoonlijke uitlatingen en gevoelens van beide zijden zijn van een niet weg te cijferen invloed geweest op de keuze. Ook was er een zeker konservatisme te bespeuren, dat leidde tot argwaan tegen nieuwe ontwikkelingen aan het oude vertrouwde wapen van staal en hout. Tesamen met de beperkte troepenbeproevingen, die bijna uitsluitend aan het onderwerp vervuiling waren gewijd, zal het duidelijk zijn dat het FAL-geweel de voorkeur moest genieten. Waren de beproevingen bijvoorbeeld toegespitst op schietresultaten, roestvastheid, (niet onredelijk in ons vochtige landje) en gemakkelijk onderhoud, dan zouden de resultaten wel eens heel anders hebben kunnen uitvallen.

Ook had men kunnen kiezen voor handelwijze van onze oosterburen; de Duitsers kochten een beperkt aantal FAL-geweren in afwachting van de vervolmaking van het Heckler & Koch-geweel, dat een rechtstreekse afstammeling was van het Sturmgewehr uit de Tweede Wereldoorlog. Nadat de technische problemen hiermee opgelost waren, werd dit wapen als G3 in het Duitse leger ingevoerd. Men had door een dergelijke handelwijze een industrietak voor ons land kunnen redden.

De A1 heeft alles gedaan om het wapen alsnog te rehabiliteren. Met verbeterde geweren herhaalde men de terreinbeproeving onder zwaardere omstandigheden dan de werkgroep had gedaan en het aantal mankementen bleek nihil. Men gooide het wapen aan een touw in zee, trok het door de branding op het strand en schoot het zonder mankeren leeg. Het mocht echter niet baten.

Toch heeft de invoering van het FAL-geweel ook zijn problemen meegebracht. Ofschoon metalen handbeschermers uitdrukkelijk ongewenst waren in verband met de warmteoverdracht, moesten de uitstekende kunststof handbeschermers toch door metalen (bijna bliken) handbeschermers worden vervangen.

Na invoering bij de troep trad er een onaanvaardbaar snelle slijtage op van de nokken aan de loop, welke de begrenzing vormen van de uitgeklapte voorsteunen. Dit had tot gevolg dat lopen, waarvan de inwendige maten en schiet-resultaten goed waren, moesten worden vervangen. Een Nederlandse vinding bestond hieruit, dat de nokken en de uitsparingen voor de voorsteun, nogmaals, maar dan 180° gedraaid werden aangebracht. Daarna gingen de lopen twee maal zo 'kort' mee.

Ook bleek het gemiddeld trefpunt van een groot aantal geweren, na een schoonmaakbeurt, niet meer op dezelfde plaats te liggen.

Dit vindt zijn oorzaak in het feit, dat de richtmiddelen niet vast ten opzichte van de loop, maar op twee afzonderlijke wapenonderdelen zijn aangebracht: de loopgroep herbergt de korrel en op de kolfgroep is de oogdop gemonteerd. Het scharnierpunt tussen beide delen is te dun om een korstante uniforme sluiting te verzekeren.

Door de FAL te kiezen is men dus niet voor problemen gespaard gebleven. Het verdere verloop van de geschiedenis doet daarom des te meer onrecht aan de AR 10, dat als Nederlands wapen niet die kansen heeft gekregen, die het op grond van zijn potentiële mogelijkheden verdiende.

Bronvermelding:

Centraal Archieven depot van het Ministerie van Defensie.

Archieven van de voormalige NV Artillerie Inrichtingen.

Met dank aan de heren N. Gouka, W. Spanjer, J. Luneberg e.a.